

ระเบียบวิธีการวิจัย

เป็นการศึกษาด้านการณทั่วไเกี่ยวกับโครงการจัดหลักประกันสุขภาพ (system and situation analysis) ภายหลังจากดำเนินงานไปแล้วประมาณ 1 ปี

Project setting

เพื่อให้การศึกษาคครอบคลุมเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนบนและตอนล่างซึ่งมีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และเป็นตัวแทนจังหวัดที่มีขนาดใหญ่และขนาดเล็ก จึงได้เลือกดำเนินการในจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดปัตตานี โดยจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นตัวแทนจังหวัดในเขตภาคใต้ตอนบนซึ่งแบ่งตามเขตการบริการกระทรวงสาธารณสุข (เขต 11) และเป็นจังหวัดขนาดใหญ่ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ในขณะที่จังหวัดปัตตานีเป็นตัวแทนจังหวัดในเขตภาคใต้ตอนล่าง (เขต 12) มีพื้นที่ขนาดเล็ก ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม

Study design

การศึกษาคเป็นชนิด cross-sectional study ในกลุ่มผู้ให้บริการ ได้แก่ ทันตบุคลากรและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง และ quasi-retrospective study ในกลุ่มผู้รับบริการ ได้แก่ ประชาชน

ประชากรศึกษา

1. ประชาชน ได้แก่ ประชาชนผู้ถือบัตรทองใน 2 จังหวัดข้างต้น ยกเว้นเด็กอายุ 0-3 ปีและเด็กวัยประถมศึกษา (ป. 1-ป.6) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับบริการอนามัยโรงเรียน
2. ทันตบุคลากรในสถานบริการและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขผู้ปฏิบัติงานในศูนย์สุขภาพชุมชนซึ่งเข้าร่วมโครงการจัดหลักประกันสุขภาพใน 2 จังหวัดข้างต้น

กลุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มประชาชน ในการศึกษาคนี้ จัดแบ่งประชาชนเป็น 4 กลุ่มอายุ ได้แก่ กลุ่มอายุ 3-5 ปี กลุ่มอายุ 13-25 ปี กลุ่มอายุ 25-60 ปี และกลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป เพื่อให้เกิดการกระจายของข้อมูลในกลุ่มเด็กก่อนวัยเรียน กลุ่มเยาวชนวัยกำลังศึกษา กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มผู้สูงอายุ ตามลำดับ โดยลักษณะการสุ่มตัวอย่างในกลุ่มประชาชน: เป็น multi-stage sampling technique ดังนี้

ขั้นที่ 1: แบ่งพื้นที่ภายในจังหวัดออกเป็น 2 เขต ได้แก่ เขตเมือง ซึ่งครอบคลุมจำนวนเขตเทศบาลนครหรือเทศบาลเมือง และ เขตชนบท โดยครอบคลุมจำนวนอำเภอที่เหลือจากอำเภอซึ่งมีเขตเทศบาลนครและเทศบาลเมือง กรณีเขตเมือง กำหนดเขตเทศบาลในเขตอำเภอเมืองเป็นพื้นที่การศึกษาคหนึ่ง และสุ่มเขตเทศบาลอื่นอีกเขตหนึ่งแบบ simple random sampling กรณีเขตชนบท ยังแบ่งกลุ่มอำเภอตามสัดส่วนทันตบุคลากรต่อประชากร เป็น 2 ระดับ ดังนี้คือ กลุ่มอำเภอที่มีสัดส่วนไม่เกิน 1: 10,000 และกลุ่มที่มีสัดส่วนมากกว่า 1: 10,000 ขึ้นไป แล้วสุ่มแบบ simple random sampling มาระดับละ 1 อำเภอ รวมพื้นที่การศึกษาคทั้งหมด 4 พื้นที่ ขั้นที่ 2: สุ่มตำบลแบบ simple random sampling มาพื้นที่ละ 2 ตำบล แต่ละตำบล สุ่มแบบ simple random sampling มาตำบลละ 2 หมู่บ้าน ขั้นที่ 3: สุ่มประชาชนตามกลุ่มอายุที่กล่าวมาข้างต้นกลุ่มละ 15 คนในแต่ละหมู่บ้าน แบบ Accidental sampling จำนวนตัวอย่าง 960 คนในแต่ละจังหวัด (แผนภาพที่ 1) รวมทั้งสิ้น 1,920 คน

2. กลุ่มทันตบุคลากร ได้แก่ ทันตแพทย์ ทันตภิบาล และผู้ช่วยทันตแพทย์ ทุกคนที่ปฏิบัติงานในสถานบริการซึ่งเข้าร่วมโครงการจัดหลักประกันสุขภาพใน 2 จังหวัดข้างต้น จำนวนทันตบุคลากรจำแนกตามประเภทและจังหวัดมีดังนี้

	ทันตแพทย์	ทันตภิบาล	ผู้ช่วยทันตแพทย์	รวม
จังหวัดนครศรีธรรมราช	49	65	32	146
จังหวัดปัตตานี	24	38	15	77
รวม	73	103	47	223

3. เจ้าหน้าที่สาธารณสุขทุกคนซึ่งปฏิบัติงานในศูนย์สุขภาพชุมชน ภายใต้การดูแลของ CUP ใน 4 เขตพื้นที่ที่เก็บข้อมูลประชาชนตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จำนวนเจ้าหน้าที่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช 213 คน และจังหวัดปัตตานี จำนวน 62 คน รวมทั้งสิ้น 275 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพโดย

1. กรณีประชาชน: เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (structured interview) (ดู ภาคผนวก ก - ง) โดยผู้สัมภาษณ์ซึ่งได้รับการฝึกฝนมาแล้ว ทั้งนี้กลุ่มเด็กก่อนวัยเรียน (3-5 ปี) ผู้ให้ข้อมูลคือผู้ปกครองที่ดูแลเด็ก

2. กรณีกลุ่มทันตบุคลากรและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถาม (แบบสอบถามทันตบุคลากร ดูภาคผนวก จ และแบบสอบถามเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ดูภาคผนวก ฉ)

โดยการสร้างคำถามซึ่งได้จากการประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทันตบุคลากรบางส่วนในเบื้องต้น ภายหลังจากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามแล้ว จะดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) กับกลุ่มทันตบุคลากร เพื่ออธิบายเหตุผลของผลที่ได้จากแบบสอบถามเพิ่มเติม (ดูรายละเอียดคำถามในภาคผนวก ซ)

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดจะต้องผ่านการตรวจสอบ face validity และ content validity กรณี คำถามชนิด composite scales จะต้องผ่านการวิเคราะห์หา internal consistency และควรมีค่า Alpha coefficient มากกว่า 0.7 ก่อนดำเนินการจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณดำเนินการตั้งแต่ ธันวาคม 2545 – มิถุนายน 2546 ก่อนการสัมภาษณ์ประชาชน มีการฝึกผู้ช่วยวิจัยภาคสนามจำนวน 4 คนในเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม 2545 เพื่อให้เข้าใจประเด็นคำถามต่างๆ และปรับมาตรฐานการสัมภาษณ์ให้ใกล้เคียงกันและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการสอบถามมากที่สุด การทดสอบแบบสัมภาษณ์ดำเนินการในเขตพื้นที่ อ.หาดใหญ่ กรณีแบบสอบถามทันตบุคลากรและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ได้ดำเนินการทดสอบแบบสอบถามในจังหวัดสงขลา ภายหลังจากพัฒนาแบบสอบถามแล้ว จะจัดส่งแบบสอบถามไปยังสถานบริการแต่ละแห่งเพื่อกระจายให้บุคลากรทุกคน หลังจากการตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามส่งกลับมายังผู้ดำเนินการวิจัยทางไปรษณีย์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ และให้คำรับรองในการปกปิดข้อมูลในระดับบุคคลแก่กลุ่มตัวอย่างทุกคน

ภายหลังจากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามทันตบุคลากร ได้สร้างแนวคำถามสำหรับดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ในกลุ่มทันตบุคลากรเพื่อสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมในประเด็นที่น่าสนใจ โดยในแต่ละจังหวัดดำเนินการในกลุ่มทันตแพทย์ 1 กลุ่มและกลุ่มทันตภิบาล 1 กลุ่ม แยกกัน จำนวนผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มกลุ่มละ 8 คน ระยะเวลาดำเนินการประมาณ 1 ชั่วโมง 40 นาที – 2 ชั่วโมง ต่อครั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้โปรแกรม SPSS 10.0 for Windows วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณทั้งเชิงบรรยายและเชิงวิเคราะห์ (Descriptive and analytical data) ในกรณีที่ต้องการทราบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2 ตัว ใช้สถิติ Chi-square test และ Student-t test กรณีสถิติการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัว ใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยลอจิสติก (Logistic Regression Analysis) ในกรณีตัวแปรตามเป็นชนิด dichotomous โดยงานวิจัยชิ้นนี้ จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรมของประชาชนโดยใช้บัตรทอง